

A VŮBEC...

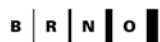
UTAJENÝ SBORNÍK MILENĚ FLODROVÉ K 75. NAROZENINÁM

K VYDÁNÍ PŘIPRAVILY JANA ČERMÁKOVÁ, RADANA ČERVENÁ,
HANA JORDÁNKOVÁ, IRENA LOSKOTOVÁ, JITKA ŠIBÍČKOVÁ

B | R | N | O

STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO
ARCHIV MĚSTA BRNA

2010

© Statutární město Brno, Archiv města Brna, 2010

Redakční rada: PhDr. František Novák (odpovědný redaktor); PhDr. Jiří Čejka; Mgr. Jana Čermáková; Mgr. Radana Červená, Ph.D.; Mgr. Tomáš Drobný; Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.; PhDr. Aleš Filip, Ph.D.; Mgr. Milena Flodrová; Mgr. Jiří Mitáček, Ph.D.

Čestní členové: RNDr. Petr Duchoň; PhDr. Richard Svoboda, MBA; Bc. Roman Onderka, MBA

ISBN: 978-80-86736-18-1

Arnoldova vila nad Lužánkami

K první vilové kolonii v Brně

V říjnu 1818 byl položen základní kámen památníku míru na Františkově, kde byl současně založen anglický park s vyhlídkou. Památník v podobě obelisku se měl vedle mnohoznačné symboliky stát pohledovým zakončením v části budoucí okružní třídy, jejíž kontury se začaly rýsovat již ve třicátých letech 19. století. Rozšíření města a následný stavební boom na počátku šedesátých let mu pak vtiskl specifickou tvář, nápadně podobnou nedaleké Vídni. Období historismu, typické „hledáním stylu“, tak v průběhu „dlouhého století“ zformovalo nezaměnitelný architektonický výraz Brna, podmíněný především jeho hospodářským rozvojem a také sociálními a národnostními aspekty.¹

Nová urbanizace nebyla soustředěna jen do prostoru bezprostředně souvisejícího s vnitřním městem, ale rozvíjela se i dále mimo centrum. Vznikala tak průmyslová předměstí a rezidenční obytné čtvrti. Specifickým fenoménem v zámožnějších kruzích se staly vilové kolonie. Umožňovaly atraktivní individuální bydlení relativně daleko od ruchu vnitřního města, avšak zároveň natolik blízko, že i pěší chůzí bylo možno poměrně pohodlně zdolat vzdálenost mezi centrem a domem na předměstí.

Nejstarší vilová kolonie, odkud bylo panorama historického jádra města na dohled, byla založena počátkem šedesátých let 19. století na svazích Černých Polí nad lužáneckým

1 Z českých badatelů užil pro 19. století přídomek „dlouhé“ poprvé brněnský historik Jiří Malíš. Olomoucký historik umění Pavel Zatloukal, jeden z předních znalců architektury 19. a 20. století, časově vymezil „dlouhé století“ léty 1750–1918. Viz Malíš, Jiří: *Mähren im „langen“ 19. Jahrhundert. Vom Landespatritotismus zum Mährischen Ausgleich*. In: Studiengruppe tschechischer und deutscher Historiker. *Tschechen und Deutsche 1780–1947*, sv. IV. Bad Homburg 1992; Zatloukal, Pavel: *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc 2002.

parkem.² Další vily, tzv. letohrady, vyrostly v Pisárnkách, zvláště na dnešní ulici Veslařské a na Hlinkách. Zpočátku sloužily tyto privátní stavby jako letní byty za městem, ale brzy se staly trvalými bydlišti a patřily k nejlepším brněnským adresám. Od osmdesátých let 19. století se rozvíjela výstavba české úřednické čtvrti v Žabovřeskách a později se pozvolna začala prolínat se zástavbou převážně německých Pisárek. S nastupující secesí po roce 1900 se vilové čtvrti dále rozrůstaly. Velkou stavební konjunkturu a architektonickou kvalitu přineslo období mezi dvěma světovými válkami.

První vily v Brně na svazích Černých Polí

Příslušníci dobře situovaných podnikatelských vrstev, úřednictva a inteligence vyhledávali klidné rodinné bydlení v nově vznikajících vilových čtvrtích. Řada architektů a stavitelů působících v Brně se vedle práce na veřejných zakázkách či privátních nájemních domech a palácích věnovala také návrhům rodinných domů-vil „za městem“.

V roce 1860 začala urbanizace Černých Polí. Do roku 1863, kdy byl předložen *definitivní plán* na rozšíření města,³ bylo už postaveno několik vil v prostoru mezi ulicemi Drobného (tehdy Hutterova – Huttergasse, později Sadová – Parkstrasse) a Černopolní (V černých polích – Schwarzfeldgasse).⁴ Táhlý hřeben nad Lužánkami, nazývaný Belvedere, býval až do druhé poloviny 19. století volnou součástí lužáneckého parku a veřejná zeleň zde plynule pře-

- 2 V rámci badatelských a výzkumných aktivit Muzea města Brna – Studijního a dokumentačního centra ve vile Tugendhat zpracovala autorka příspěvku v říjnu 2009 stavebněhistorickou dokumentaci čtyř nejstarších objektů první vilové kolonie v Brně nad Lužánkami, s důrazem na Arnoldovu vilu na Drobného ulici 26. Byla excerptována plánová dokumentace k těmto objektům, která je uložena v Archivu města Brna a doposud nikdy nebyla publikována. Další prameny byly čerpány z dobových map města Brna, z pozemkových knih, z kartotéky domovského práva, z adresářů města Brna a od pamětníků. Zvláštní poděkování za pomoc při interpretaci některých pramenů náleží Mgr. Mileně Flodrové.
- 3 Soutěž na projekt k rozšíření města byla vyhlášena na sklonku roku 1861. V dubnu 1862 získala 1. cenu dvojice autorů Moritz Kellner von Brunnheim a Franz Neubauer a 2. cenu Josef Arnold. Ti pak byli pověřeni vytvořit tzv. *kombinovaný plán*, který však veřejnost z důvodu redukce zeleného pásu v mohutné kampani odmítla. V únoru 1863 byl předložen *definitivní plán*, který zpracoval Franz Neubauer. K tématu viz Zatloukal, Pavel: *Brněnská okružní třída*. Brno 1997.
- 4 Viz Flodrová, Milena: *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno 1997, s. 51–52, 59 a 246.

cházela do soukromých zahrad.⁵ Na těchto parcelách, ve svahu osázeném vinicemi a ovocnými sady, vznikla nejstarší vilová kolonie v Brně.⁶ První vily navrhl brněnský stavitel Josef Arnold, zřejmě podle urbanistického, popřípadě i architektonického konceptu Heinricha von Ferstela, jednoho z hlavních architektů vídeňské Ringstrasse.⁷

Na počátku 20. století pak doplnily zástavbu tohoto území činžovní domy realizované především brněnským stavitel Františkem Aloisem Dvořákem⁸ v ulicích Antonína Slavíka (tehdy Beischlägerova – Beischlägergasse a Na kopečku – Am Bergl) a Helfertově (tehdy U dětské nemocnice – Kinderspitalgasse) a v rámci monumentální kompozice ulice Schodové (Na schodech – Treppenweg či Treppengasse).⁹ V období před první světovou válkou a poté až do konce třicátých let 20. století se Černá Pole stala díky individuální a družstevní rodinné výstavbě jednou z nevyhledávanějších brněnských rezidenčních čtvrtí.¹⁰

- 5 Park Lužánky (německy Augarten) byl prvním veřejným parkem v českých zemích a v době svého založení, v roce 1786, sahal až na svahy Černých Polí. K lužáneckému parku viz například Flodrová, M.: *Brněnské zahrady, parky, sady a zeleň vůbec* a Černoušková, Dagmar – Menšíková, Miroslava: *Brněnské parky a zelená zákoutí*. In: *Moje vzpomínka na parky a zajímavá zákoutí Brna*. Ed. Eva Pánková. Brno 2004, s. 7–24, zvláště s. 9–13 a s. 124–152, zvláště s. 124–130.
- 6 Viz Zatloukal, P.: *Brněnská architektura 1815–1915. Průvodce*. Brno 2006, s. 50.
- 7 Dle soupisu Ferstelova díla byl v letech 1860–1863 v Brně podle jeho návrhu realizován Berglův palác (1860), evangelický kostel (1862), Fleschův a Hauptův palác (1863) a v roce 1863 vznikly také „návrhy vil v okolí Brna“ (Entwürfe für Villen in der Umgebung Brünns). Viz Wibiral, Norbert – Mikula, Renata: *Heinrich von Ferstel*. Wiesbaden 1974, s. 171. Za další cenné podněty a informace děkuji Prof. Pavlu Zatloukalovi.
- 8 František Alois Dvořák (1852–1925) patřil k zakladatelům Klubu přátel umění a Spolku českých stavitelů na Moravě a ve Slezsku, kde byl v roce 1906 zvolen předsedou. Jeho bratr Emanuel byl kameník, syn Antonín byl architekt a měl také stavební firmu. F. A. Dvořák realizoval v prostoru nad Lužánkami například domy na Drobného 6, 8, 10, 30, 32; Antonína Slavíka 2, 4, 10, 14; Kunzova 2; Černopolní 41; Schodová 1, 2; v blízkém okolí pak domy na náměstí 28. října, na třídě Kpt. Jaroše a na ulicích Hilleho, Bartošově a Kudelově. Řadu nájemních domů ve sledované lokalitě realizoval další významný brněnský stavitel František Pawlu. Viz Zatloukal, P.: *Brněnská architektura*, s. 167, 221–222, 229–230.
- 9 Viz Flodrová, M.: *Brněnské ulice*, s. 27, 78 a 213.
- 10 K dalším oblíbeným brněnským lokalitám tohoto typu patřily zejména Pisárky a Žabovřesky. Jako architekti se zde uplatnili až do vypuknutí první světové války převážně tvůrci z Německa a Rakouska. V období mezi světovými válkami to pak byli především hlavní protagonisté významné éry brněnského funkcionalismu. K tématu obecně viz například *Slavné brněnské vily*. Ed. Jan Sedláč. Praha 2006.

Situace ještě nezastavěného území mezi nynějšími ulicemi Drobného a Černopolní je dobře patrná na mapách Brna z let 1858 a 1860.¹¹ Nejstarší mapa města, kde je již zachycena vilová zástavba nad Lužánkami, pochází z roku 1868. Na ní nejsou jednotlivé objekty ještě očíslovány, ale jsou označeny jmenovitě: Arnold, Dr. Giskra, Dr. Adamčík; Kaiserova vila je zakreslena bez popisu.¹²

Na mapě z roku 1885 je již dobře patrná ulice Hutterova (dnešní Traubova), která tehdy sahala až k ulici Schodové. Průběh ulice Hutterovy (Huttergasse) v prostoru nad Lužánkami (v té době šlo zřejmě jen o zpevněnou cestu) je prakticky identický s průběhem pozdější ulice Sadové (Parkstrasse), nynější ulice Drobného. Hutterova ulice zároveň tvořila de facto hranici mezi veřejnou zelení lužáneckého parku a soukromými zahradami ve svahu stoupajícím k ulici Černopolní. Jednotlivé vily jsou zde již označeny tehdejšími čísly orientačními: Arnoldova vila – Hutterova 38 (Drobného 26), Giskrova vila – Hutterova 40 (Drobného 28), Adamčíkova vila – Hutterova 42 (Drobného 30-Schodová 14, zbořena); Kaiserova vila – Hutterova 30 (Černopolní 39).¹³

Téměř současný stav zástavby území ohraničeného ulicemi Drobného, Antonína Slavíka, Helfertovy a Černopolní (až na mladší zástavbu z pozdějšího období) je dobře patrný na mapě Brna z roku 1909, kde jsou již jednotlivé vily označeny současnými orientačními čísly:

- 11 Archiv města Brna (dále jen AMB), fond U 9 Sběrka map a plánů 1645–2000 (dále jen fond U 9), sign. K 27 (rok 1858) a sign. K 29 (rok 1860).
- 12 AMB, fond U 9, sign. K 37 (rok 1868). Schematické vyznačení nové vilové zástavby je patrné také na barevně tištěné mapě Brna z roku 1871 (AMB, fond U 9, sign. K 39).
- 13 AMB, fond U 9, sign. K 42 (rok 1885). Stejná situace je zachycena také na mapě Brna z roku 1890, avšak jednotlivé vily zde nejsou označeny orientačními čísly (AMB, fond U 9, sign. K 47a). Součástí vilové kolonie nad Lužánkami měly být dle P. Zatloukala také další objekty v „rustikálním stylu“ – dům zahradníka (1860) a skleník se zahradním domkem (1868) na nynější parcele Drobného 22, která tehdy patřila majiteli cihelny Rudigeru Deycksovi. Trojice menších staveb v tomto prostoru je poprvé patrná až na mapě z roku 1885. V roce 1903 koupil tyto nemovitosti textilní průmyslník Moritz Fuhrmann a záhy nato si dal při ulici Drobného postavit reprezentativní vilu (1903–1904), snad podle projektu vídeňského architekta Alexandra von Neumanna. Viz Zatloukal, P.: *Brněnská architektura*, s. 50 a 162. V roce 1913 koupil vilu na Drobného 22 i s pozemkem Alfred Löw-Beer a v březnu 1929 daroval parcelu v horní části zahrady při ulici Černopolní své dceři Gretě, provdané Tugendhatové, na stavbu rodinné vily. Viz *Slavné brněnské vily a Černoušková, D. – Janeček, Josef – Ksandr, Karel – Zahradník, Pavel: Nové poznatky ke stavební historii vily Tugendhat a k její obnově a rekonstrukci v letech 1981–1985*. Průzkumy památek 15, 2008, č. 1, s. 89–126, zvláště s. 92.

Arnoldova vila (Sadová – Parkstrasse-Drobného 26), Giskrova vila (Sadová – Parkstrasse-Drobného 28), Adamčikova vila (Sadová – Parkstrasse-Drobného 28; zbořena) a Kaiserova vila (Černopolní – Schwarzfeldgasse 39).¹⁴

Vila Karla Kaisera na Černopolní 39 (původně Huterova 30) byla prvním objektem realizovaným v rámci skupiny vilových staveb ve svahu nad Lužánkami. Její původní podobu dokládá plán Josefa Arnolda z 11. dubna 1860.¹⁵

Jednopatrová, podsklepená, příčně třítraktová stavba byla v dispozici i v průčelí symetricky komponovaná. Schodiště bylo umístěno v severovýchodní části dispozice. Postranní trakty byly v přízemí prolomeny sdruženými okny. Střední trakt měl v ose zahradního, jihozápadně orientovaného průčelí verandu s dřevěným loubím v jemném romantizujícím dekoru, pod nímž byl v ose prolomen vstup do zahrady a dvě okna po jeho stranách. V přízemí byly čtyři velké pokoje a kuchyň. V patře středního traktu byly dva velké pokoje osvětlené sdruženými okny ve štítech, orientovaných na jihozápad (do zahrady) a na severovýchod (do ulice Černopolní). Nad postranními trakty byly podkrovní pokoje s dvojicemi menších oken ve štítech, orientovaných na severozápad a na jihovýchod.

Dalšími majiteli domu byli Josef Krinninger (od 1874) a Josefina Krinningerová (od 1890), Josef Jelinek (od 1897) a rodina Weiglových (od 1903). V roce 1946 přešla nemovitost pod národní správu.¹⁶ Pravděpodobně v letech 1897–1898, kdy vila byla v majetku stavitele Josefa Jelineka, byla přestavěna do dnešní podoby.¹⁷ Dům byl tehdy podstatně rozšířen a jeho dominantou se stala asymetricky umístěná schodišťová věž.¹⁸

14 AMB, fond U 9, sign. K 57 (rok 1909).

15 Viz Situationsplan u. Plan des Herrn Karl Kaiser über die Erbaug einer Sommerwohnung in seinem Garten in den Schwarzen Feldern nächst dem Augarten, sign. Josef Arnold, 11. April 1860 (Situační plán a plán k postavení letního bytu pana Karla Kaisera v jeho zahradě v Černých Polích u Lužánek, sign. Josef Arnold, 11. dubna 1860) (AMB, fond U 9, sign. IVh/917-918).

16 Viz Archiv Pozemkové knihy; Katastrální úřad pro Jihomoravský kraj, pobočka Brno-venkov se sídlem v Brně (dále jen Archiv PK), knih. vl. č. 96 – Černopolní 39.

17 Majitelem vily byl zřejmě Josef Jelinek ml., syn stavitele Josefa Jelineka st. a bratr architekta Antona Jelineka. K rodině stavitelů Jelinekových viz Zatloukal, P.: *Brněnská architektura*, s. 54 a 225–226.

18 Na konci 19. století byla spodní část zahrady oddělena a na ulici Drobného 20 byl v roce 1900 postaven dvoupatrový dům Johanna Bruckmüllera, který roku 1907 nahradila třípatrová novostavba Františka Falkovského. V 90. letech

Vila Karla Giskry na Drobného 28 (původně Huterova 40) byla postavena prakticky současně s Arnoldovou vilou v jejím těsném sousedství.

Řešení stavby bylo v dispozici i průčelí v podstatě analogické s Kaiserovou vilou.¹⁹ Půdorys sklepa byl členitější, ve středním traktu zvýšeného přízemí byl velký pokoj se vstupem na zahradní terasu s vnějším tříramenným schodištěm. V severovýchodní části středního traktu bylo schodiště a vstup do domu. V každém z postranních traktů byly vždy dvě velké čtvercové místnosti (asi tři pokoje a kuchyň; popis místností na plánu chybí). Částečně obytné bylo i podkrovní.

Stavebníkem a prvním majitelem vily byl moravsko-slezský zemský advokát Karel Giskra, v letech 1866–1867 starosta města Brna.²⁰ K původní plánové dokumentaci je přiloženo písemné „*Povolení ke stavbě domu p. Karla Giskry v Černých Polích*“, vydané 19. května 1862 a podepsané tehdejší starostou města Brna Christianem d'Elvertem:²¹ „*Dekret jeho blahorodí p. JUDr. Karlu Giskrovi, moravskému a slezskému zemskému advokátovi a členu poslanecké*

minulého století byly provedeny úpravy podle návrhu současné majitelky Ing. arch. Ludmily Kramolišové, které autorka příspěvku také děkuje za konzultaci. Viz Zatloukal, P.: *Brněnská architektura*, s. 50.

- 19 Viz původní plánová dokumentace objektu na Drobného ulici 28, datovaná 17. května 1862 a signovaná Josefem Arnoldem (AMB, fond U 9, sign. IVh/543-544).
- 20 Rakouský politik a státník Dr. Jur. et phil. Karel Giskra (29. 1. 1820 Moravská Třebová – 1. 6. 1879 Baden u Vídně) vystudoval práva na vídeňské univerzitě. Od roku 1860 působil jako advokát v Brně a od roku 1861 byl poslancem zemské a říšské rady. Od července 1866 do prosince 1867 byl starostou města Brna. Od roku 1867 byl zároveň ministrem vnitra rakouské vlády a v roce 1870 se stal c. k. tajným radou. Byl členem německé ústavověrné strany. S manželkou Elisou, rozenou Hauschikovou, měl syna Karla a dceru Elisabeth. JUDr. Karel Giskra ml. (1864–1919) byl úředník a rakouský diplomat. Viz příslušné heslo Encyklopedie dějin města Brna – osobnosti (dostupné z: http://www.encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2205&q=karel+giskra, cit. 2010-02-17).
- 21 Christian d'Elvert (11. 4. 1803 Brno – 11. 1. 1896 Brno) brněnský německý historik, politik, mecenáš a v letech 1861–1864 a 1870–1876 starosta města Brna. Významně se zasloužil o rozvoj města, zvláště v oblasti zalesňování a budování zelených ploch (parky na Špilberku a na Kolišti, úprava Kraví hory a Cisařského, dnes Wilsonova lesa). Viz příslušné heslo Encyklopedie dějin města Brna – osobnosti (http://www.encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2455, cit. 2010-02-17). Sám Ch. d'Elvert vlastnil vilu s pozemkem na ulici Veslařské 234, kterou od jeho dědiců koupila v roce 1901 Margareta Rohrerová, manželka majitele největší brněnské tiskárny Rudolfa Rohrera. Rohrerovi pak v letech 1910 a 1914 vilu upravili podle projektu významného vídeňského architekta Leopolda Bauera. Viz *Slavné brněnské vily*, s. 37–38.

sněmovny říšské rady. Na základě komisionelního jednání 17. tohoto měsíce se p. JUDr. K. Giskrovi povoluje na jeho vlastních parcelách [...] postavit nový dvoupatrový dům dle povoleného přiloženého plánu, který se vrací.“²²

Dalšími majiteli domu i pozemku byli od roku 1870 Antonia Steinbrecherová, od roku 1894 Pilbert Steinbrecher a od roku 1913 pak Felix Steinbrecher, Bertha Schickhardtová, Gisela Seidlová a Martha Czerwinková jako čtvrtinová vlastníci.²³ Od roku 1918 byla vila ve vlastnictví manželů Samuela a Hermine Beranových, kteří ji v roce 1922 přepsali na dceru Kornelii Beranovou, od roku 1923 provdanou Lappertovou. Od roku 1941 patřil dům Vystěhovaleckému fondu pro Čechy a Moravu a od roku 1943 byl v majetku Německé říše. V letech 1946 a 1948 přešla nemovitost pod národní správu a od roku 1954 ji vlastnil československý stát.²⁴ V roce 1960 získala objekt Československá akademie věd (ČSAV), která „přestavbou těžce zchátralého konfiskátu“ vybudovala v někdejší Giskrově vile jednu ze svých institucí.²⁵ Od roku 1993 ve vile sídlí Ústav geoniky Akademie věd České republiky.²⁶

- 22 Písemné povolení ke stavbě domu je přiloženo ke konvolutu dochovaných plánů (viz poznámka 19). Za přepis textů přiložených k plánové dokumentaci autorka příspěvku děkuje PhDr. Josefu Peterkovi.
- 23 Pro rodinu Steinbrecherovu navrhl Josef Arnold v roce 1870 skleník, k němuž se dochovala plánová dokumentace, datovaná 8. října 1870 a opatřená Arnoldovým razítkem. Viz Glashaus im Garten des Herrn J. V. Steinbrecher (pohled a půdorys), 8. October 1870 (AMB, fond U 9, sign. IVh/543-544).
- 24 Viz Archiv PK, knih. vl. č. 101 – Drobného 28.
- 25 Jednalo se o Laboratoř obratlovců ČSAV, založenou v roce 1953, později přejmenovanou na Laboratoř pro výzkum obratlovců ČSAV a rozšířenou na Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV. Počátkem 80. let se z pracoviště stal Ústav systematické a ekologické biologie ČSAV a po roce 1990 vznikl Ústav biologie obratlovců AV ČR. Za tyto informace děkuji doc. RNDr. Karlu Hudcovi, DrSc. V rámci rozvoje pracoviště se ČSAV snažila o realizaci novostavby ústavu na přilehlém pozemku při ulici Černopolní (byl proveden geologický průzkum a projekční práce), avšak stavba nakonec nebyla doporučena tehdejším Úřadem prezidia ČSAV. Nový objekt získal ústav později, díky velkorysému daru Prof. JUDr. Hynka Bulína, v podobě velké rodinné vily s rozlehlým parkem na ulici Květné 8 v Pisárkách, kde od roku 1968 až doposud Ústav biologie obratlovců AV ČR sídlí. Viz Peňáz, Milan – Zima, Jan: *Padesát let Ústavu biologie obratlovců AVČR 1953–2003*. Interní tisk. Brno 2003, s. 9–12. K Bulínově vile viz *Slavné vily Jihomoravského kraje*. Ed. Jan Sedlák. Praha 2007, s. 63–65.
- 26 V roce 1996 bylo provedeno statické zpevnění vily a v roce 2008 prošel objekt generální obnovou. Základní půdorys a hmota domu zůstaly zachovány, došlo k dílčím úpravám v dispozici a interiérech, které doznaly změn již v předchozím období, zvláště po první obnově v roce 1960. Za informace k osudům stavby po roce 1960 autorka příspěvku děkuje RNDr. Karlu Kirchnerovi, CSc., řediteli brněnského Ústavu geoniky AV ČR.

V zahradě pod někdejší Giskrovou vilou byl manželé Beranovými v letech 1919–1920 postaven dřevěný rekreační domek s hlavní obytnou halou (Gartensaal) v přízemí a dvěma ložnicemi s koupelnou a pokojíkem pro personál v patře. Nevelká, ale dispozičně moderně řešená stavba z tradičního materiálu byla první brněnskou realizací jednoho z významných protagonistů meziválečné éry brněnské architektury, Ernsta Wiesnera.²⁷ V roce 2003 byl domek kompletně obnoven a slouží jako knihovna a studovna Ústavu geoniky AV ČR.²⁸

Ve spodní části pozemku na ulici Drobného byly v letech 1935–1936 postaveny dva pěti-patrové nájemní domy s orientačními čísly 28a, 28b.²⁹ Parcelu pro stavbu domu na Drobného 28b koupila v červenci 1935 známá brněnská stavitelská firma bratří Artura a Mořice Eislerových (dle pozemkové knihy firma Artur Eisler, komanditní společnost v Brně).³⁰ Do října téhož roku zde firma postavila podle projektu architekta Otto Eislera nájemní dům,³¹ jehož majitelkou se v listopadu 1935 stala nezletilá Zuzana Stiassny.³²

- 27 Viz Kudělková, Lenka: *Architekt Ernst Wiesner*. In: Ernst Wiesner 1890–1971. Eds. Petr Pelčák a Ivan Wahla. Brno 2005, s. 8–21, zvláště s. 8–9.
- 28 Objekty někdejší Giskrovy vily a Wiesnerův dřevěný zahradní domek jsou díky péči AV ČR v bezvadném stavebnětechnickém stavu a zachovávají urbanisticko-historickou kontinuitu tohoto prostoru nad Lužánkami.
- 29 Viz Archiv PK, knih. vl. č. 1253 – Drobného 28a; knih. vl. č. 1254 – Drobného 28b.
- 30 Se stavitelskou firmou inženýrů Artura a Mořice Eislerových (založena v roce 1921) často spolupracovali další dva bratři, architekt Otto Eisler a inženýr Hugo Eisler. Firma realizovala v Brně například hotel Avion (Bohuslav Fuchs, 1927), tzv. palác Morava (Ernst Wiesner, 1927–1929), obchodní a obytný dům JEPa (Otto Eisler, 1931; zbořen v roce 1989), Všeobecný pensijní ústav (Emil Králík, 1931–1932) a řadu dalších, zejména obytných staveb. K nejznámějším realizacím firmy patřila stavba nedaleké vily Tugendhat (Ludwig Mies van der Rohe, 1928–1930). Zakladatel firmy Artur Eisler zahynul v Osvětimi. Viz Kudělková, L.: *Ing. Artur Eisler, podnikatelství staveb, Brno. Příspěvek k dějinám brněnské meziválečné architektury*. In: Forum Brunense 2007, s. 177–184.
- 31 Viz Kroupa, Jiří: *Otto Eisler: od racionálního purismu k internacionálnímu stylu*. In: Otto Eisler 1893–1968. Eds. Petr Pelčák, Jindřich Škrabal, Ivan Wahla. Brno 1998, s. 8–22, zvláště s. 15.
- 32 Zuzana Stiassny byla dcera brněnského textilního průmyslníka Alfreda Stiassného a jeho ženy Hermine. Hermine Stiassny se angažovala v organizaci Liga za lidská práva, která pomáhala po roce 1933 politickým uprchlíkům z Německa a které předsedala Greta Tugendhatová. Viz: *Ludwig Mies van der Rohe. Das Haus Tugendhat*. Hrsg. Daniela Hammer-Tugendhat a Wolf Tegethoff. Wien – New York 1998, s. 94 (pozn. 2). Vilu manželů Stiassných na ulici Hroznové 14 v Pisárkách (1927–1929), která později proslula jako tzv. vládní vila, navrhl architekt Ernst Wiesner; viz Kudělková, L.: *Architekt Ernst Wiesner*, s. 11, a *Slavné brněnské vily*, s. 71–73.

Vila Franze a Josefa Adamčikových na Drobného 30 (původně Hutterova 40, později Scho-dová 14) stávala v sousedství Giskrovy vily, s níž byla architektonicky prakticky identická. Plán Josefa Arnolda je datován 14. února 1863.

Dispoziční řešení sklepa i zvýšeného přízemí je s Giskrovou vilou zcela totožné. Analo-gické bylo i zahradní průčelí s osově orientovanou terasou (verandou) se dvěma postranními schodišťovými rameny. Veranda byla kryta dřevěným loubím v jemném romantizujícím de-koru, pod níž byl v ose prolomen vstup a dvě okna po jeho stranách. K plánové dokumen-taci Adamčikovy vily byl přiložen také situační plán, na kterém jsou zakresleny a jmenovitě označeny již všechny tři vily (Herrn Arnold, Herrn Dr. Giskra, Herrn Dr. Adamčik).³³

Od stavebníků koupili dům v roce 1872 manželé Anton a Anna Mayslovi. V roce 1883 se stali majiteli nemovitosti manželé Franz a Marie Chleborádovi. Jejich jméno je spojeno s jed-nou z nejnoblesnějších staveb v Brně, která proslula jako varhanická škola, jejímž ředitelem byl Leoš Janáček.³⁴ V roce 1889 koupil vilu Peregrin Zimmermann a v roce 1892 Sigmund Weiss. Od září 1899 byl majitelem domu známý brněnský stavitel František Alois Dvořák (Franz A. Dvořak),³⁵ který v blízkém okolí na přelomu 19. a 20. století navrhl a realizoval řadu staveb.³⁶ Následující majitelé se díky další knihovní vložce pro dům na Drobného 30 liší.³⁷ Dle knihovní vložky č. 103 byla vila od roku 1925 v majetku Vítězslava Blumenthala, od roku 1932 v majetku Pavla Himmelreicha (od roku 1938 Marietta Himmelreichová), v roce 1946 byl dům v národní správě a od roku 1961 byl ve vlastnictví československého státu. Dle knihovní vložky č. 744 získal v prosinci 1918 darovací smlouvou právo vlastnické Dr. Fran-

33 Viz Plan über die Erbauung einer Villa oberhalb des Augartens, für die Hochwohlgeborenen Herrn JUDr. Franz und Josef Adamčik, sign. Josef Arnold, 14. Februar 1863 (Plán k postavení vily nad Lužánkami pro vysoce urozené pány JUDr. Franze a Josefa Adamčika, sign. Josef Arnold, 14. února 1863) (AMB, fond U 9, sign. IVh/921, 900, 1000).

34 Chleborádovi prodali vilu na Drobného v roce 1889 a záhy nato koupila Marie Chleborádová pozemek na nároží ulic Kounicovy a Smetanovy pro stavbu nového domu. O dva roky později, aniž by začala stavět, pozemek prodala Ernstu Güttlerovi, který na něm v roce 1891 postavil noblesní městskou vilu. Od roku 1893 byl jejím majitelem Eduard Kordina a v roce 1906 tzv. Chleborádovu vilu koupila Jednota pro zvelebení církevní hudby na Moravě. Viz Zatloukal, P.: *Brněnská architektura*, s. 118, a *Slavné brněnské vily*, s. 17–19.

35 Viz Archiv PK, knih. vl. č. 103 – Drobného 30 (tehdejší č. p. 273).

36 Viz poznámku 8.

37 Viz Archiv PK, knih. vl. č. 744 – Drobného 30 (tehdy č. p. 273); viz poznámku 35.

tišek Dvořák, od prosince 1936 byli polovičními vlastníky Marie Dvořáková a Ing. Miloslav Dvořák a od roku 1960 byla nemovitost v majetku československého státu. Existence dvou knihovních vložek (č. 103 a č. 744) na dům s adresou Drobného 30, stejně jako doba zboření vily, zůstávají záhadou. Na místě zbořené Adamčikovy vily totiž ani nevznikl žádný nový objekt. Až na přelomu 60. a 70. let byly v těchto místech v horní části ulice Schodové postaveny družstevní bytové domy, které však již ve sledovaných pozemkových knihách zapsány nejsou.³⁸

Kdy byla stavba zbořena, se nepodařilo zjistit. Na situačních plánech k objektu Drobného 26 z let 1949, 1952 a 1955 již někdejší Adamčikova vila zakreslena není.³⁹ Dům tedy byl stržen buď ještě před druhou světovou válkou, anebo těsně po ní.⁴⁰ Dle pamětníků již v roce 1945 Adamčikova vila nestála. Pavel Zatloukal uvádí, že byla zbořena dokonce už v roce 1908 v souvislosti se stavbou dalšího nájemního domu na Schodové 14, kterou měl realizovat stavitel František A. Dvořák.⁴¹ Takto časný zánik vily se však jeví jako nejméně pravděpodobný, neboť objekt je zachycen ještě i na Jančově plánu Velkého Brna z roku 1926 a na mapách města Brna z 30. let. Ulice Schodová navíc zdaleka nedosahovala až do těchto míst, její horní část byla zastavěna až na přelomu 60. a 70. let.⁴²

- 38 Jde o bytové domy stavebního bytového družstva zaměstnanců Královopolské strojírny Brno (konkrétně dům Schodová 14), které byly kolaudovány v únoru 1971; stavební povolení bylo vydáno v červnu 1968 (archiv Odboru územního a stavebního řízení Magistrátu města Brna, počítačová databáze). Za pomoc při studiu materiálů v archivu Odboru územního a stavebního řízení Magistrátu města Brna děkují paní Lei Oškerové.
- 39 Viz projektová dokumentace k objektu Drobného 26 související s úpravami pro mateřskou školu (archiv Odboru územního a stavebního řízení Magistrátu města Brna, složka Drobného 26).
- 40 Mohlo by to být například z důvodu těžkého poškození v důsledku válečných událostí. Z pramenů je však zřejmé, že přímé zásahy při bombardování města postihly Černá Pole na ulicích Antonína Slavíka, Lesnické a Lužové, které nejsou v bezprostřední blízkosti. Viz Müller, Zdeněk – Flodrová, M. – Budík, Miloš – Schildberger, Vlastimil: *Bomby nad Brnem. Zpráva o leteckém bombardování města Brna v letech 1944 a 1945*. Brno 2005, s. 174–181.
- 41 Viz Zatloukal, P.: *Brněnská architektura*, s. 167. V roce 1908 byla Adamčikova vila v majetku samotného stavitele Františka A. Dvořáka – viz Archiv PK, knih. vl. č. 103 – Drobného 30 (tehdy č. p. 273).
- 42 Viz poznámku 38.

Arnoldova vila

Vlastní vila Josefa Arnolda na Drobného 26 byla druhým objektem realizovaným v rámci vilové kolonie a zároveň první stavbou z trojice vil situovaných v hloubi dlouhých parcel mezi ulicemi Drobného a Černopolní (původně Hutterova 38).

Široké údolí potoka Ponávky, zvláště jeho úseky v rámci Lužáneckého parku, představovalo již od poloviny 19. století atraktivní a perspektivní prostor, který mohla výrazně hodnotit nová výstavba. Podobně jako tomu bylo například v Lipsku či Drážďanech a dalších městech, kde se stavěly nádherné vily na březích řek a jezer nebo v zahradách, bylo dobovou snahou, aby se i okolí Brna zvelebilo v tomto duchu. Nejčastěji se v této souvislosti uvažovalo a také psalo o Černých Polích. Úsměvným varováním před „*nelibou vůní venkova*“ byla zcela jistě záměrně zdůrazněna všeobecná luxusní noblesa těchto rezidenčních čtvrtí. „*Staví se letní byty na návrší, nabízejícím lákavou vyhlídku, [...] na břehu řeky nebo jezera, v oblasti dosti půvabné, uprostřed parkových zahrad, ale jen probůh ne v těsném sousedství hostinců a průchodů obtěžkaných nepříjemným závanem z polí.*“⁴³

O trojici staveb ve vilové kolonii nad Lužánkami referoval soudobý denní tisk na sklonku března 1862: „*V Černých Polích bude v blízké budoucnosti postaveno několik přepychových vil. Na svém pozemku nejprve postaví vilu pan stavitel Arnold, a jeho příkladu jsou odhodláni následovat také pánové Dr. Adamčík a Dr. Giskra.*“⁴⁴

Dochované Arnoldovy plány jeho vlastní vily jsou datovány 26. března 1862.⁴⁵ Od téhož data byli dle kupní smlouvy manželé Josef a Katharina Arnoldovi majiteli pozemku ve

43 „*Man baut einen Sommeraufenthalt auf einer eine reizende Fernsicht bietenden Anhöhe [...] am Ufer eines Flusses oder See's, uns ist die Gegend nicht anmuthig genug, mitten in einem parkähnlichem Garten, aber um Gotteswillen nur nicht in unmittelbarer Nachbarschaft von Gasthäusern und einer lebhaften dazu oft mit nicht sehr lieblichen Felder-Düften geschwängerten Passage.*“ – viz Neugkeiten 11, Nr. 197, 22. Juli 1861.

44 „*Auf den schwarzen Feldern werden sich in nächster Zukunft mehrere prächtige Villen erheben. So wird zuerst Hr. Baumeister Arnold auf den ihm gehörigen Grunde eine Villa erbauen, und seinem Beispiele sollen auch die Herren Dr. Adamčík und Dr. Giskra zu folgen gesonnen sein.*“ – viz Neugkeiten 12, Nr. 88, 31. März 1862.

45 Viz půdorys sklepa, přízemí, patra a krovu a řez A–B, datované 26/III 62 a signované Josefem Arnoldem (AMB, fond U 9, sign. IVh/537-542).

svahu nad Lužánkami...⁴⁶ K plánové dokumentaci je také přiloženo písemné povolení vydané 7. dubna 1862 a podepsané brněnským starostou Christianem d'Elvertem: „*Panu Josefu Arnoldovi se na základě komisionelního jednání 31. minulého měsíce povoluje, aby ve svém vlastním vinohradu nad Lužánkami zbudoval pavilón. Tuto stavbu je třeba provést dle přiloženého schváleného plánu, který se vrací, a dodržovat přitom všeobecné stavební a policejní předpisy. Započetí stavby je třeba oznámit stavebnímu oddělení, její ukončení rovněž za účelem revize dle předpisů. Stavební deník se přikládá. Brno, 7. dubna 1862.*“⁴⁷ Stavba pokračovala zřejmě velmi rychle, neboť již 17. května se v novinách objevila zpráva: „*Vila pana Arnolda v Černých Polích u Lužánek je připravena k osazení krovu.*“⁴⁸ Je tedy pravděpodobné, že nejpozději do konce léta 1862 byla stavba dokončena.

Dispozice byla řešena na principu podélného dvoutraktu v levé části půdorysu a příčného jednotraktu v pravé části půdorysu. Vstup do domu s předloženými schody byl situován v pravé krajní ose jihovýchodního průčelí. Obdélná vstupní hala ve zvýšeném přízemí byla volně propojena s dvouramenným schodištěm, se kterým sousedila kuchyně. Proti schodišti s bohatě dekorativním, zřejmě litinovým zábradlím byl vstup do jídelny. Ta byla propojená dveřmi s dalším pokojem, z něhož byl stejně jako ze vstupní haly přístupný velký obytný salón s hlubokou obdélnou nikou. K pokoji za jídelnou a salónu přiléhal veranda. Obytné místnosti i schodiště byly prolomeny sdruženými okny, okno v nice salónu, která měla na jihozápadním průčelí formu rizalitu, bylo třídlínné. Půdorys patra byl téměř identický – velký salón s balkónem nad rizalitem, pokoj pro hosty a dvě menší komory. Sdružená okna v patře byla dvou a třídlínná. Plány průčelí v dochovaném konvolutu chybí. Nad oknem hostinského pokoje (jihovýchodní průčelí) byl trojúhelný dřevěný štít zastřešení, pravděpodobně s dekorativní řezbou. Se schodištěm sousedila ložnice. Ve vysoké hrázděné „věži“ se sedlovou stříškou byl jeden pokoj.

46 Viz Archiv PK, knih. vl. č. 100 – Drobného 26 (tehdy č. p. 101).

47 Písemné povolení ke stavbě domu je přiloženo ke konvolutu dochovaných plánů – viz poznámku 45; stavební deník se nedochoval. Za přepis textů přiložených k plánové dokumentaci autorka příspěvku děkuje PhDr. Josefu Peterkovi.

48 „*Die Villa des Hrn. Arnold in den schwarzen Feldern nächst dem Augarten ist bereits bis zur Aufsetzung des Dachstuhles gedtchen.*“ – viz Neuigkeiten 12, Nr. 134, 17. Mai 1862.

V březnu 1863 Josef Arnold na parcele u své vily navrhl a realizoval stavbu obdélného skleníku. „Panu Josefu Arnoldovi [...] se povoluje postavit [...] na parcelách [...] nad Lužánkami u nově zbudovaného pavilonu č. 101 [...] skleníků dle povoleného přiloženého plánu, který se vrací. [...] Stavební deník se příkládá. Brno, 2. března 1863.“⁴⁹

Josef Arnold se narodil 24. prosince 1824 v Ingolstadtu v Bavorsku,⁵⁰ kde studoval průmyslovou školu a zároveň se vyučil kamenickému a zednickému řemeslu.⁵¹ V letech 1841–1847 studoval na Polytechnice a Akademii výtvarných umění v Mnichově. Po studiích pracoval jako dílovedoucí u královské stavební inspekce v Mnichově a poté v Řezně. Později působil ve Vídni, kde praktikoval v ateliéru jednoho z nejvýznamnějších architektů vídeňské Ringstrasse, Heinricha Ferstela, který jej vyslal v roce 1851 do Brna. Zde začal Arnold spolupracovat s kamenickým mistrem Johannem Wesselym (asi 1817–1853) a v roce 1853 získal koncesi stavitele a kamenického mistra. Oženil se s ovdovělou Kateřinou Wesselou (asi 1824 nebo 1826–1900) a stal se tak spolumajitelem jejího domu na Tereziině kolišti 7 (Theresienplacis), později Josefovský příkop 3 (Josefstädter Graben), kde bydlel a měl zde také kancelář.⁵² V roce 1862 si postavil vlastní vilu nad Lužánkami, ale jeho hlavní adresa zůstala na Kolišti.

Vedle stavebního dvora vlastnil Josef Arnold také cihelny, kamenolomy, kamenické dílny a vzorkovnu stavebnin. Byl rovněž činný veřejně jako člen brněnské obecní rady, člen mnoha sdružení a institucí, zejména stavitelské a inženýrské sekce moravského průmyslového spolku. V roce 1875 obdržel od císaře čestný Zlatý kříž, v roce 1884 řád Františka Josefa I. a byl také nositelem rytířského řádu sv. Řehoře.

Josef Arnold byl jednou z klíčových postav brněnské architektury 19. století a významně se podílel na tvorbě stavebního výrazu města. V jeho díle lze rozlišit dvě základní skupiny staveb – stavby podle vlastních návrhů a realizace cizích projektů. Ve svých vlastních návr-

49 Viz písemné povolení a plán skleníku (AMB, fond U 9, sign. IVh/537-542).

50 V domovském listě Josefa Arnolda je uvedeno datum narození 22. února 1824 a místo Brno. (AMB, fond B1/39 Archiv města Brna, Kartotéka domovského práva 1850–1948 /dále jen fond A1/39/, kart. 4).

51 K osobnosti Josefa Arnolda viz d'Elvert, Christian(?): *Joseph Arnold*. Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. Mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 1876, Nr. 2, s. 11–12; *Gemeinderath Josef Arnold* †. Brünner Zeitung, 12. August 1887, s. 3; Zatloukal, P.: *Příběhy z dlouhého století*, s. 270 a 275; Zatloukal, P.: *Brněnská architektura*, zvlášť s. 220.

52 Za informace o brněnském počátečním působení J. Arnolda a o jeho bydlišti děkuji Mgr. Mileně Flodrové.

zích uplatňoval styl doznívajícího romantického historismu s prvky arkádového stylu (Rundbogenstil) mnichovské provenience⁵³ a později italizující neorenesanci.⁵⁴ Podobně jako architekti August Prokop a Joseph Seifert se věnoval také sociální výstavbě.⁵⁵

Jako provádějící stavitel realizoval řadu významných veřejných i soukromých staveb, zejména zásadní brněnská díla architekta vídeňské Ringstrasse, Heinricha Ferstela,⁵⁶ a dalších tvůrců.⁵⁷

V době, kdy realizoval urbanistický ideový koncept Heinricha von Ferstela – skupinu prvních vilových staveb v Brně nad Lužánkami (1860–1863) s vlastní vilou (1862), se umístil jako druhý v soutěži na regulační plán města Brna. S vítěznými tvůrci, Moritzem Kellnerem a Franzem Neubauerem, pak spolupracoval na kombinovaném regulačním plánu. Věnoval se také restaurování památek. Nejvýznamnějšími zakázkami byly restaurační práce v katedrále sv. Petra a Pavla (1863–1866) a v kostele sv. Jakuba Většího (1871–1879) – zde podle návrhů Heinricha Ferstela. Často spolupracoval se známým brněnským sochařem a kameníkem Adolfem Loosem, otcem slavného architekta a brněnského rodáka Adolfa Loose.⁵⁸

- 53 Biskupský a chlapecký seminář na Veveří 15, 1857–1859.
- 54 Palác Bochnerů von Stražisko na Přízově 1, v areálu továrny na sukno, později Vlněna, 1864–1867; nájemní dům Josefa Flora na Jezuitské 4, 1865; nájemní dům Carla Adolfa Ripky na Benešově 8, 1867–1868; palác Gustava Adolfa von Schoellera na Cejlu 50, 1868; Kounicův palác na náměstí Svobody 21, 1870–1871, zbořen; Kounicův palác na Moravském náměstí 9, 1871–1872. Pro jeho pozdější vlastní stavby je příznačná neorenesance s drobnými zoomorfními a antropomorfními prvky (Mariánský ústav na Lidické 24, 1883). Postavil také některé brněnské továrny (Springerovu na Dornychu 38, 1862; Offermannovu na Trnité 1, 1867–1869).
- 55 Sociální výstavba představovala již od poloviny 19. století naléhavý problém. V roce 1873 se v Brně sešla konference věnovaná těmto otázkám a řešila se optimální podoba dělnického obydlí. Vedle tradičních pavlačových domů se rozvíjela také výstavba kotážových domů a kolonií malobytových domů. Viz Zatloukal, P.: *Brněnská architektura*, s. 19.
- 56 Palác Johanna Bergla, tzv. Muzejka, 1860–1863; pravděpodobně také evangelický, tzv. Červený kostel na Komenského náměstí, 1863–1867.
- 57 Technické učiliště, dnes lékařská fakulta na Komenského náměstí 2, 1858–1860; německé gymnázium, dnes JAMU na Komenského náměstí 6, 1860–1862; zemský ústav choromyslných, dnes psychiatrická léčebna v Černovicích, 1861–1863; německá tělocvična pod Špilberkem, 1867–1868; český učitelský ústav, dnes fakulta architektury na Poříčí 5, 1878; městské divadlo, 1881–1882.
- 58 K osobnosti brněnského sochaře a kameníka Adolfa Loose (1829–1879) viz Szadkowska, Maria – Van Duzer, Leslie – Černoušková, D.: *Adolf Loos – dílo v českých zemích*. Praha 2009, s. 54–56 a 71–73.

Josef Arnold zemřel v Brně 12. srpna 1887 a 14. srpna 1887 byl po obřadu v kostele sv. Jakuba pochován na brněnském ústředním hřbitově...⁵⁹

Manželé Arnoldovi vlastnili vilu téměř jedenadvacet let. Dle kupní smlouvy z 30. září 1883 „*prodává Josef Arnold, stavitel v Brně, a jeho žena Katharina Arnoldová paní Charlotte Martini jim patřící vilu a zahradu na Hutterově 38*“...⁶⁰ Po třinácti letech, 17. července 1896, prodala Charlotte Martini vilu Albertině Antonii Langer, jejíž jméno je však v kupní smlouvě uvedeno jako Lange...⁶¹ V souvislosti se jménem Lange je třeba uvést, že v říjnu 1883, tedy měsíc poté, co se dle pozemkové knihy stala majitelkou nemovitosti Charlotte Martini, byl vypracován „*plán na adaptaci vily na Hutterově č. 38, patřící panu Langemu*“ (?).⁶² Autor návrhu, snad Carl Schuhang (?), ponechal Arnoldovu dispozici prakticky beze změny. Pouze při západním nároží v přízemí byla navržena obdélná přístavba (*Zubau*) s toaletou a z pokoje pro hosty a dvou komor v patře se staly jen dvě místnosti. To se v patře jihovýchodního průčelí projevilo prolomením dvou oken (oproti původnímu jednomu). Podle nákresu jihovýchodního průčelí byly fasády domu navrženy v duchu romantizující gotiky. Vzhledem k absenci jakýchkoli dalších pramenů nelze jednoznačně určit, zda tato adaptace byla realizována...⁶³

Nepodařilo-li se panu Langemu realizovat romantickou úpravu vily, pak byl alespoň stavebníkem stáje a kočárovny s bytem domovníka ve spodní části parcely, poblíž ulice Drobného.

59 Arnoldův dům na Kolišti zdědil po smrti jeho ženy Kateřiny Arnoldové-Wesselé její syn z prvního manželství, Karl Wessely. Ten jej v roce 1912 prodal Úrazové pojišťovně dělnické, aby ještě s dalšími okolními domy ustoupil stavbě Úrazové dělnické pojišťovny pro Moravu a Slezsko (dnes Koliště 43, architekt Bohumír Čermák, 1912–1913). Viz Flodrová, M.: *Úrazová dělnická pojišťovna pro Moravu a Slezsko v Brně*. Nepublikovaný rukopis monografické studie.

60 Viz Archiv PK, knih. vl. č. 100 – Drobného 26; sbírka listin ke knih. vl. č. 100, č. d. 9441/1883.

61 Viz Archiv PK, knih. vl. č. 100 – Drobného 26; sbírka listin ke knih. vl. č. 100, č. d. 10340/1896.

62 Viz Plan über die Adaptierung der Villa, Hüttergasse Nro 38 dem Herrn Lange gehörig. (AMB, fond U 9, sign. IVh/537-542). Jméno Lange se však v pozemkové knize objevuje až o třináct let později.

63 Zásadní pramenná základna, spisovna stavebního úřadu města Brna, na konci druhé světové války vyhořela. V dalších brněnských archívech jsou dochovány jen fragmenty stavební dokumentace k jednotlivým objektům.

Autorem plánu na přízemní stavbu ve tvaru písmene L, datovaného 4. ledna 1895, byl stavitel Carl Hemsak. Jako stavebník je uveden Carl Lange.⁶⁴

V březnu 1909 se stala majitelkou vily Cecílie Hože, manželka brněnského advokáta Kornelia Hože. Na základě plné moci, podepsané Cecílií Hože 2. března 1909, a na základě prohlášení, podepsaného téhož dne Alfredem Pollakem, byl ke koupi domu zplnomocněn Alfred Pollak, obchodník s uhlím v Brně. Kupní smlouva mezi Albertinou Lange a Alfredem Pollakem byla podepsána 23. března 1909.⁶⁵ Nemovitost byla Albertinou Antonii Lange prodána se vším příslušenstvím, právy a povinnostmi za sjednanou kupní cenu 120 000 korun. Příslušenstvím byla myšlena zeleň, stáje a zahradní nábytek, dále ústřední vytápění a elektroinstalace (bez lustrů).⁶⁶

Manželé Cecílie a Kornelius Hože realizovali rozšíření a úpravu vily v duchu art deco s prvky secese. Přesné datování ani autora projektu nelze z důvodu absence jakýchkoli pramenů určit. Na základě formálně slohové analýzy celkového architektonicko-výtvarného výrazu a mnoha dochovaných konstrukcí a detailů lze tuto stavební intervenci časově zařadit přibližně do let 1909–1915, tedy do doby krátce po zakoupení vily Cecílií Hože. Jedním z konkrétních analogických příkladů je užití typu mosazných dveřních klik a okenních oliv v hlavním salonu a přilehlých pokojích v přízemí, které jsou zcela identické s dveřními klikami a okenními olivami ve vlastní vile architekta Dušana Jurkoviče v Brně-Žabovřeskách,

64 Viz AMB, fond U 9, sign. IVh/537-542.

65 Z uvedených dokumentů – z plné moci Cecílie Hože, z prohlášení Alfreda Pollaka a z kupní smlouvy mezi Albertinou Lange a Alfredem Pollakem – vyplývá „dvojitý“ orientační číslo někdejší Arnoldovy vily, která je někdy označena adresou Parkstrasse – Sadová 26 nebo Parkstrasse – Sadová 28. Viz Archiv PK, knih. vl. č. 100 – Drobného 26; sbírka listin ke knih. vl. č. 100, č. d. 1279/1909. Tato diference se objevuje také v adresářích města Brna až do 30. let 20. století. Jako Sadová – Parkstrasse 28 (?) je označena někdejší Arnoldova vila i na situačním plánu, kde je zakreslena stavba stáje a kočárovny, realizovaná roku 1895 Carlem Lange – viz výše.

66 „[...] Frau Albertine Antonie Lange verkauft dem Herrn Alfred Pollak die Realität E. Z. 100, Nr. C. 101, Oberzeile, Or. Nr. 28 Parkstrasse enthaltend die G. P. 226/1, 226/2 und die Gartenparzelle 445, 446, Oberzeile Parc. 314/4 Garten Grosse Neugasse in dessen unbeschränktes Eigentum mit allem Zubehör, mit allen Rechten und Pflichten wie sie diese Realität besessen oder zu besitzen berechtigt war, samt allem Zubehör als Pflanzen, Stall und Gartenmöbel, der Centralheizungsanlage und elekt. Anlage jedoch ohne Luster den vereinbarten Kaufpreis per 120 000 K. [...]“
Viz Archiv PK, knih. vl. č. 100 – Drobného 26, č. d. 1279/1909.

postavené v roce 1906.⁶⁷ K soudobým technickým standardům patřila například okna s mechanismem na otvírání ventilačních křídel, vnější dřevěné rolety proti slunci s vnitřním řemenicovým ovládáním (s koženými nebo lněnými řemeny), jídelní výtah apod. Období let 1909–1915 odpovídá také typ dekorativních litinových radiátorů, ale i výtvarné pojetí některých konstrukcí a detailů, jako například schodišťového zábradlí, dřevěných ostění dveří, štukových dekorů na stropěch, typů dlažeb apod. Většina z uvedených prvků je doposud zachována v autentickém stavu a jsou plně funkční (radiátory, jídelní výtah apod.).

Na základě srovnání původních Arnoldových plánů z roku 1862 se zaměřením stavby z roku 1952⁶⁸ a na základě orientační prohlídky objektu byla zpracována schematická stavebněhistorická analýza.⁶⁹ Dispozice Arnoldovy vily z roku 1862 včetně schodišťového prostoru zůstala prakticky nedotčena, objekt však byl v přízemí i v patře rozšířen. Byly osazeny nové výplně oken a dveří, schodišťové zábradlí a nově byla upravena všechna průčelí. Fasády byly provedeny v kombinaci hladké a hrubě strukturované omítky s nárožní omítkovou bosáží, včetně dřevěné verandy a zábradlí balkónu na jihozápadním průčelí. U vstupní partie vznikla nová dřevěná přízemní veranda.

Architektonická úprava stavby v duchu art deco, realizovaná za vlastnictví Cecílie Hože, představuje kvalitní dobovou intervenci v bezvadném řemeslném provedení, která je navíc umocněna faktem, že se až do současnosti zachovala prakticky v nedotčeném autentickém stavu.⁷⁰ Z původní stavby z roku 1862 byla zachována „Arnoldova věž“ z hrázdného cihlového zdíva. Rozsáhlá zahrada charakteru anglického parku byla v průběhu let kultivována

67 K Jurkovičově vile nejnověji viz Černoušková, D. – Matulíková, Zoja – Straková, Martina – Václavík, Robert – Všečetka, Petr: *Vila Dušana Jurkoviče v Brně-Žabovřeskách ve světle komplexního průzkumu*. Průzkumy památek 16, 2009, č. 1, s. 89–126. Za poskytnutí srovnávacích fotografií z Jurkovičovy vily děkuji kolegům z ateliéru Transat architekti.

68 Tehdy byla vila upravena pro potřeby mateřské školy; viz poznámku 78.

69 Za pomoc při terénním průzkumu, analýze stavebního vývoje a zhotovení fotodokumentace děkuji PhDr. Pavlu Borskému, CSc. Za řadu fotografií děkuji také Mgr. Evě Kallabové, PhD. a Ing. Lucii Krskové.

70 Na severovýchodním průčelí je dodnes patrné poškození omítky střelbou. Ze vzpomínek pamětníků a z osudů blízké vily Tugendhat je známo, že v této oblasti Černých Polí operovala v dubnu 1945 Rudá armáda, v případě vily Tugendhat konkrétně kavalerie maršála Malinovského, složená převážně z vojáků asijských republik Sovětského svazu. Je tedy nanejvýš pravděpodobné, že všeobecnému drancování padly za obět i další domy v nejbližším okolí. Viz Černoušková, D. – Janeček, J. – Ksandr, K. – Zahradník, P.: *Nové poznatky ke stavební historii*, s. 98–100.

a užívána v souladu s objektem vily. Dle již jen tradovaných vzpomínek pamětníků zde byly altánky a besídky se zahradním nábytkem...⁷¹

Cecílie Hože užívala vilu téměř třicet let se svým manželem Korneliem Hože, který byl advokátem a spolupodílníkem v maloměřické cihelně a cementárně...⁷² Advokát a továrník Kornelius Hože (nar. 12. září 1854 v Brně) byl synem lékaře Heřmana Hože (1808–1881), pocházejícího z Bučovic...⁷³ Cecílie Hože byla rozená Löw-Beerová (nar. 11. června 1864 v Brně) a byla to starší sestra Alfreda Löw-Beera (1872–1939), otce Greta Tugendhatové (1903–1970), a tedy Gretina přímá teta...⁷⁴ Kornelius a Cecílie Hože měli jediného syna Maxe (nar. 4. října 1888 v Brně), který byl rovněž titulován jako továrník a jako vedoucí provozu v maloměřické cementárně. Max Hože se 30. dubna 1916 v Brně oženil s Bedřiškou Kesslerovou (nar. 15. února 1896 v Brně) a manželství zůstalo zřejmě bezdětné. Ještě v roce 1918 bydlel Max Hože ve vile na Drobného...⁷⁵

Kornelius Hože zemřel 19. srpna 1936 ve Vídni. Vila na Drobného 26 byla Cecílii Hože v říjnu 1939 zabrána gestapem. Všichni členové rodiny, židovského původu, byli zřejmě záhy odvezeni do koncentračních táborů. Cecílie Hože zemřela ve věku 78 let 7. září 1942 v Terezíně. Její syn Max Hože i se ženou Bedřiškou zemřeli oba 17. listopadu 1942 neznámo kde.

71 Ve veřejných ani soukromých archívech či dobových publikacích se doposud nepodařilo objevit žádné fotografie domu (stejně jako v případě Giskrovy a Adamčikovvy vily). K dispozici nejsou ani fotografie rodiny Hože – za konzultaci děkuji Prof. Daniele Hammer-Tugendhat, praneteři Cecílie Hože a dceři Greta Tugendhatové. Za další informace a konzultace děkuji kolegům Ing. arch. Ivetě Černé a Mgr. Jindřichu Chatrnému z Muzea města Brna.

72 Viz *Adressbuch von Brünn, Königsfeld, Hussowitz, Kumrowitz, Sebrowitz, Julienfeld, Schimitz, Czernowitz, Ober-Gerspitz, Steinhöhle und Neu-Leskau*. Brno 1918, kde je uvedena adresa Parkstrasse 28 (?); viz poznámku 65.

73 K osobním datům jednotlivých členů rodiny viz domovské listy (AMB, fond B 1/39, kart. 130 a 216).

74 Alfred Löw-Beer koupil o čtyři roky později (v srpnu 1913) v sousedství sestřina domu nad Lužánkami secesní vilu na Drobného 22 (viz poznámku 13). V horní části pozemku při ulici Černopolní si jeho dcera a neteř Cecílie Hože Greta, provdaná Tugendhatová, dala v letech 1929–1930 postavit rodinný dům podle projektu německého architekta Ludwiga Miese van der Rohe, který vešel do dějin architektury jako jedna z neslavnějších vilových staveb na světě.

75 Max a Bedřiška Hože se později přestěhovali do Prahy, neboť v Maxově domovském listě je uvedena adresa bytu Seminářská 41 a Praha VII – V Holešovičkách.

Pravděpodobně byli společně zplynováni v některém koncentračním táboře, neboť oba byli usnesením okresního civilního soudu pro Prahu-východ ze dne 18. června 1947 prohlášeni za mrtvé.

Po druhé světové válce (1946–1948) přešla vila pod národní správu a později pod správu Bytových podniků města Brna (v nájmu Státních lesů, n. p., ředitelství „Masarykův les“).⁷⁶ V roce 1953 se stala majetkem československého státu.⁷⁷

Novodobá historie Arnoldovy vily se začala psát v roce 1951, kdy bylo rozhodnuto o její úpravě pro potřeby mateřské školy.⁷⁸ Od školního roku 1952–1953 až do současnosti sídlí ve vile jedna z nejstarších mateřských škol v Brně.⁷⁹ Historie „mateřinky“ na Drobného jako instituce sahá dle školní kroniky do roku 1891 (v literatuře je také uváděn rok 1886 a 1896).⁸⁰ Školka byla zřízena výborem Brněnské Matice školské a své první sídlo měla na ulici Schmer-

- 76 Někdejší stáj a kočárovna s bytem domovníka byly podle plánu z prosince 1949 adaptovány na garáž a dřevník – viz plánovou dokumentaci (archiv Odboru územního a stavebního řízení Magistrátu města Brna, složka Drobného 26).
- 77 Viz Archiv PK, knih. vl. č. 100 – Drobného 26.
- 78 Plány adaptace (situace 1 : 1000, půdorys přízemí a patra a řez 1 : 100), odsouhlasené 18. 3. 1952, zpracovala projekční kancelář Stavebního komunálního podniku města Brna – viz plánovou dokumentaci (archiv Odboru územního a stavebního řízení Magistrátu města Brna, složka Drobného 26). Tyto plány jsou doposud jedinou výkresovou dokumentací „stávajícího stavu“ (od roku 1952 došlo v objektu jen k dílčím drobným úpravám).
- 79 Vůbec první mateřská škola v Brně, tehdy tzv. dětská zahrádka, byla nákladem Brněnské Matice školské založena 10. května 1881 na Josefově, v domě 41 (nynější ulice Bratislavská). „Výbor Matice školské v Brně usnesl se na základě změněných a rozšířených stanov, jež vysokému c .k. místodržitelství k potvrzení předloženy jsou na památku sňatku Jeho Výsosti králeviče Rudolfa, zříditi a dne 10. května 1881 otevřiti v Brně dětskou zahrádku s obcovací řečí českou a spojití ji se stávající soukromou školou národní, nákladem Matice školské vydržovanou.“ Viz Zakládací listinu první české mateřské školkly v Brně, datovanou 22. dubna 1881 (AMB, fond L 25 Okresní školní rada v Brně-městě 1870–1905 /1907/, inv. č. 28, kart. 17, Relace o školách, které vydržovala vlastním nákladem Brněnská Matice školská 1879–1905).
- 80 Viz Školní kroniku (uložena v MŠ Drobného 26). Zakládací listinu mateřské školy na Drobného 26 se v archivních pramenech nepodařilo najít. Rok založení (1891) však není zcela jednoznačný, neboť v literatuře se uvádí také rok 1886: „dne 15. května 1886 zřízena školka na Šmerlingově ulici, jež dne 1. srpna 1906 byla přestěhována na Hutterovu ulici“; viz *Třicet let „Brněnské matice školské“ (1877–1907)*. Brno 1908, s. 19, anebo rok 1896: „dne 15. května 1896 zřízena školka na Šmerlingově ulici, jež dne 1. srpna 1906 byla přestěhována na Hutterovu ulici“; viz *Čtyřicet let Matice školské a českých škol obecných v Brně*. Brno 1918, s. 22. Za umožnění studia Školní kroniky děkuji Mgr. Lence Čoupkové, ředitelce mateřské školy Drobného 26.

lingově, nynější třídě Kpt. Jaroše...⁸¹ „Dámami dobrotitelkami“ v době založení školky byly paní Donátová a paní Kubešová a zapsáno bylo 149 dětí...⁸² Ve školním roce 1906–1907 byla mateřinka dle školní kroniky i dle výročních zpráv přeložena do místností na ulici Hutte-rově ulici (nynější ulice Traubova) č. o. 29 a ve školním roce 1934–1935 na Winterhollerovo náměstí (nynější náměstí 28. října) č. o. 21...⁸³ Po přestěhování mateřské školy do někdejší Arnoldovy vily v roce 1952 bylo zřízeno také oddělení s noční péčí a část dětí zůstávala ve školce celotýdenně...⁸⁴ Později byla kapacita rozšířena o novostavbu tzv. „školičky“. Stavební povolení „*k provedení stavby malé typové, provisorní školy v Brně, ulice Drobného čís. 26*“ bylo vydáno 8. července 1955...⁸⁵

V letech 1973–1975 byl na spodní části parcely při ulici Drobného postaven družstevní bytový dům dvou stavebních bytových družstev (Drobného 26a)...⁸⁶ Průjezd a průchod na pozemek k Arnoldově vile je přímo tímto domem.

- 81 Viz Flodrová, M.: *Brněnské ulice*, s. 248–249. Přesné číslo domu se nepodařilo zjistit.
- 82 Viz Školní kroniku (uložena v MŠ Drobného 26). Za zmínku stojí, že jednou z „dam dobrotitelek“ v období do roku 1900 byla paní Bartelmusová, zřejmě manželka brněnského továrníka Roberta Bartelmuse a matka Boženy Bartelmusové (1883–1965), která se v roce 1903 provdala za architekta Dušana Jurkoviče. Roku 1900 navrhoval Dušan Jurkovič pro továrníka Bartelmuse letovisko Rezek u Nového Města nad Metují a při této příležitosti se seznámil se stavebníkovou dcerou. Viz Černoušková, D. – Matulíková, Z. – Straková, M. – Václavík, R. – Všečetka, P.: *Vila Dušana Jurkoviče*, s. 83–84.
- 83 Viz Flodrová, M.: *Brněnské ulice*, s. 161–162 a 246. Ve školním roce 1948–1949 byla po intervenci rodičů ohledně nevyhovujících prostor přislíbena pomoc čl. Stavebními závody, které měly „školku úderníků“ v objektu Drobného 22 (někdejší Löw-Beerova vila – viz poznámky 13 a 74), avšak zřejmě bezvýsledně.
- 84 Za zmínku stojí poznámka z let 1956–1957, kdy pracovní podmínky jsou hodnoceny jako velmi obtížné. Mnoho dětí bylo z rozvrácených rodin a 30 % dětí bylo řecké národnosti, přičemž většina z nich neuměla česky; viz Školní kroniku (uložena v MŠ Drobného 26).
- 85 V přízemní nepodsklepené stavbě, situované pod Arnoldovou vilou, byly navrženy dvě třídy pro osmdesát dětí, kabinet pro učitele, šatny a sociální zázemí. Architektonické řešení dispozice i průčelí bylo zpracováno podle typových plánů vypracovaných Studijním a typizačním ústavem v Praze, které byly závazné vzhledem k nouzovému opatření ministerstva školství. Celkový náklad na stavbu činil 240 000 Kč a investorem byl Městský národní výbor v Brně, Odbor školství; stavbu realizoval Stavební podnik města Brna. Viz plánová dokumentace (archiv Odboru územního a stavebního řízení Magistrátu města Brna, složka Drobného 26).
- 86 Stavbu realizovalo Stavební bytové družstvo zaměstnanců Vojenské akademie Antonína Zápotockého a Stavební bytové družstvo Mládí. Stavební povolení je z 15. 3. 1973, kolaudace proběhla 9. 12. 1975. (archiv Odboru územního a stavebního řízení Magistrátu města Brna, počítačová databáze).

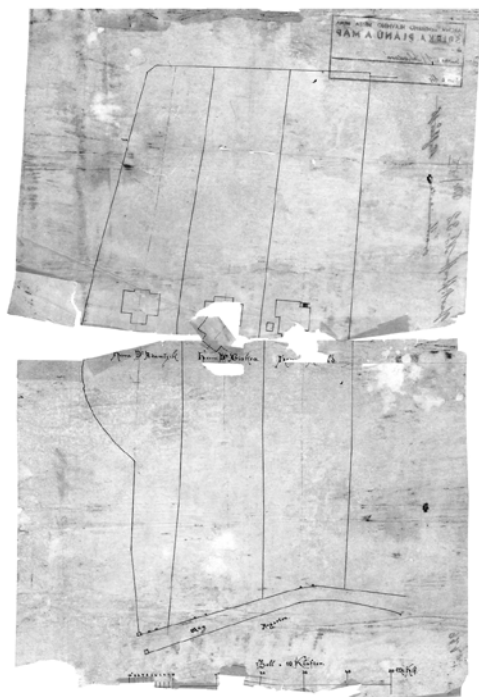
Význam Arnoldovy vily spočívá především v urbanistických souvislostech. Jestliže Kaise-rova, Giskrova a Adamčikova vila byly stavby architektonicky do značné míry analogické až typizované, vlastní vilu navrhl Josef Arnold ve zcela odlišném duchu. Její úprava ve stylu art deco s prvky secese včetně řemeslného provedení je velmi kvalitní. Zcela výjimečný je prakticky nedotčený autentický stav domu. Tyto kvality jsou navíc umocněny kulturně-historic-kými souvislostmi. Stavebníkem a prvním majitelem vily byl jeden z předních tvůrců brněn-ské architektury 19. století, stavitel Josef Arnold. Poslední majitelkou vily byla Cecílie Hože, rozená Löw-Beerová, která pocházela z rodiny významných brněnských průmyslníků. Její neteř Greta Tugendhatová si dala na dohled od Arnoldovy vily v letech 1929–1930 postavit rodinný dům, který vešel do dějin světové architektury jako jedna z nejvýznamnějších vilov-ých staveb. Příslušníci rodin Löw-Beerových a Tugendhatových vlastnili a obývali v nejbliž-ším okolí od počátku 20. století více nemovitostí a podíleli se tak do jisté míry na „kultivaci“ této části města. Od roku 1952 sídlí v Arnoldově vile mateřská škola, která patří k nejstarším v Brně. S odstupem času nelze než konstatovat, že tento způsob využití domu a rozsáhlého po-zemku byl velice šťastnou volbou, konvenující s charakterem okolní rezidenční čtvrti. Zahra-da, v níž je vila „ukryta“, má charakter lesoparku a děti zde tráví své venkovní aktivity...⁸⁷

87 V únoru 2010 byla Arnoldova vila Ministerstvem kultury České republiky prohlášena kulturní památkou.

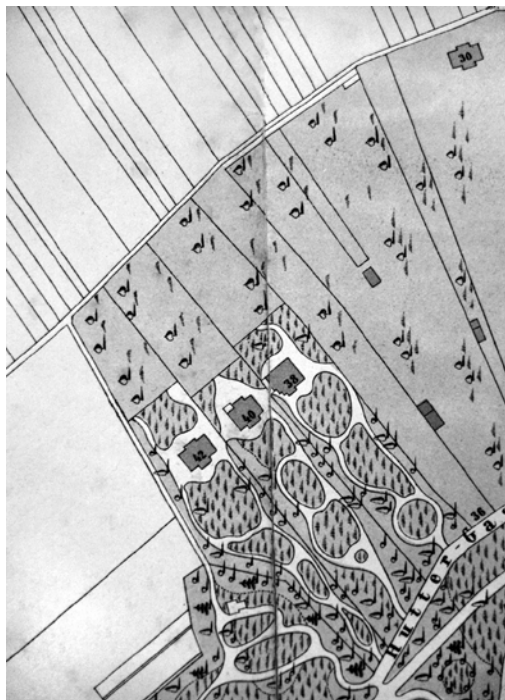
AD PERSONAM

Když jsem zpracovávala stavebněhistorickou dokumentaci k Arnoldově vile, jako vždy vše velmi spěchalo. Při zběžném terénním průzkumu, spočívajícím hlavně ve fotodokumentaci stavby a v konfrontaci Arnoldových plánů z roku 1862 se současným stavem objektu, mně byl velmi nápomocen kolega Pavel Borský. Plány „seděly“ jen částečně a díky poněkud „zamotované“ topografii jsme „bloudili“ po někdejší Hutterově ulici. Dokonce jsme zapochybovali, zda jsme vůbec v tom správném domě. Jedinou autoritou, která nás mohla zorientovat, byla – jako v minulosti už tolikrát – naše paní Milenka. Na mou naléhavou prosbu se dostavila osobně hned na druhý den do badatelný Archivu města Brna a tam jsme společně pomocí map a adresářů rozluštily řadu záhad. Dotazy k osobnosti stavitele Josefa Arnolda mně zodpověděla paní Milenka obratem v dopise, datovaném v Brně 2. září 2009: *„Vážená a milá paní doktorko, protože můj počítač Matýsek má nějaké problémy a já Vás nechci nechat čekat, než se umoudří, volím starý dobrý psací stroj, abych Vám opsala těch pár vět ohledně domu Josefa Arnolda. Tak tedy: ...“*

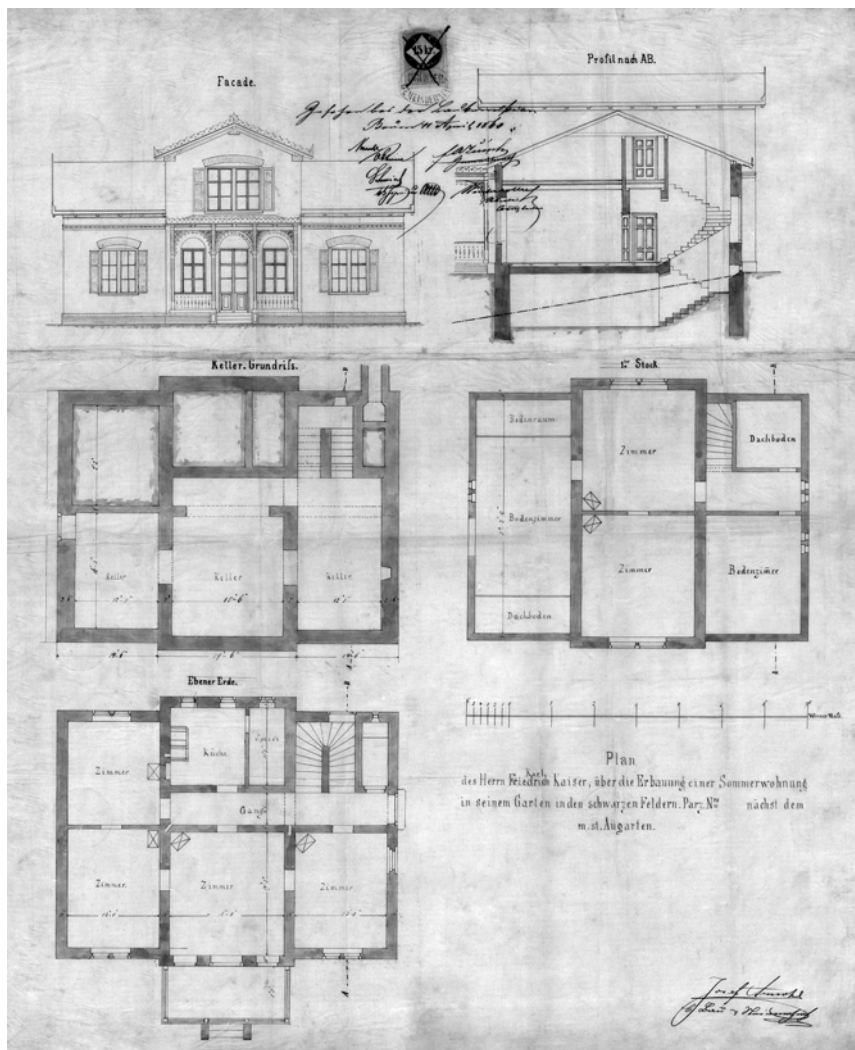
Tak tedy: milá paní Milenko, necht' Vám zdravíčko a počítač Matýsek slouží ještě dlouhá léta. Necht' se ještě můžeme těšit z Vašich dalších publikací, z Vašeho poutavého povídání v rozhlase a hlavně z osobních setkání s Vámi. Mnoho jste nám pomohla a mnoho jste nás naučila. Celý svůj osobní a profesní život jste zasvětila městu Brnu. Jeho historii jste zpracovala v řadě odborných textů a osobitým způsobem jste ji dokázala přiblížit tisícům Brňanů, kteří by jinak po starých zašlých časech možná ani nevzdechli. Díky Vám však o dějinách města, ve kterém žijí, vědí mnohé. A také vědí, kdo je historička Milena Flodrová.

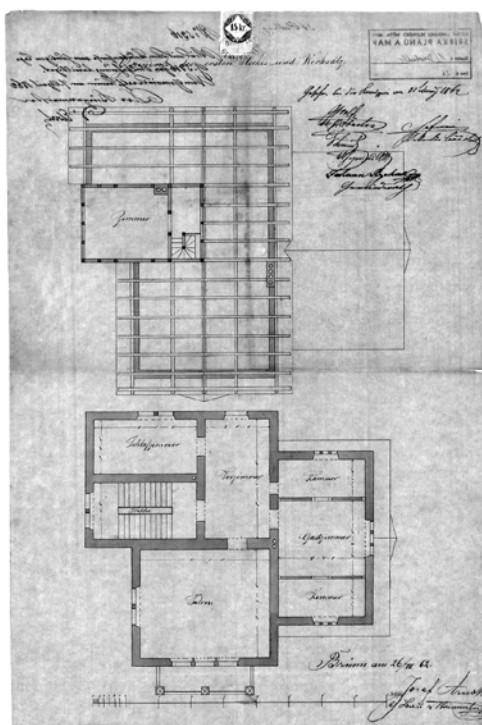
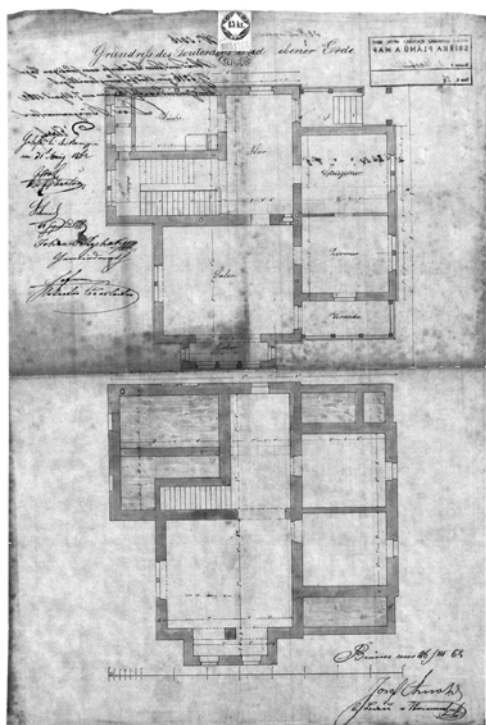
*Situační plán Arnoldovy, Giskrovy a Adamčikovy vily;
Josef Arnold, nedatováno, asi 14. února 1863.
Uloženo v Archivu města Brna, fond U9
Sbírka map a plánů 1645–2000,
sign. IVh/921 (909, 1000).*

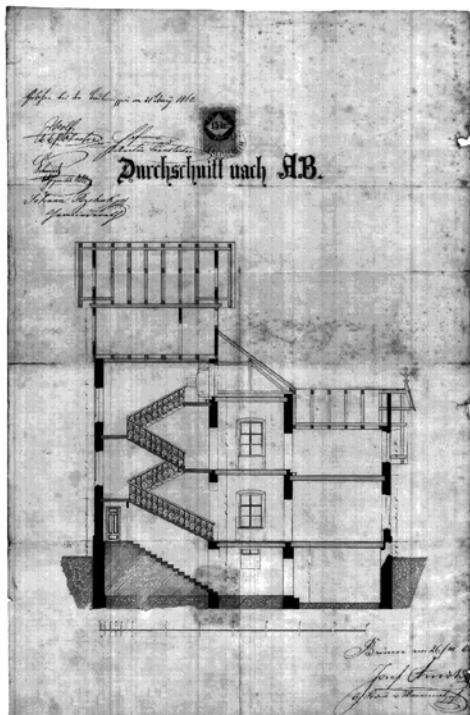
*Situační plán zemského hlavního
města Brna z roku 1885 (výřez).
Uloženo v Archivu města Brna,
fond U9, Sbírka map a plánů
1645–2000 sign. K 42.*

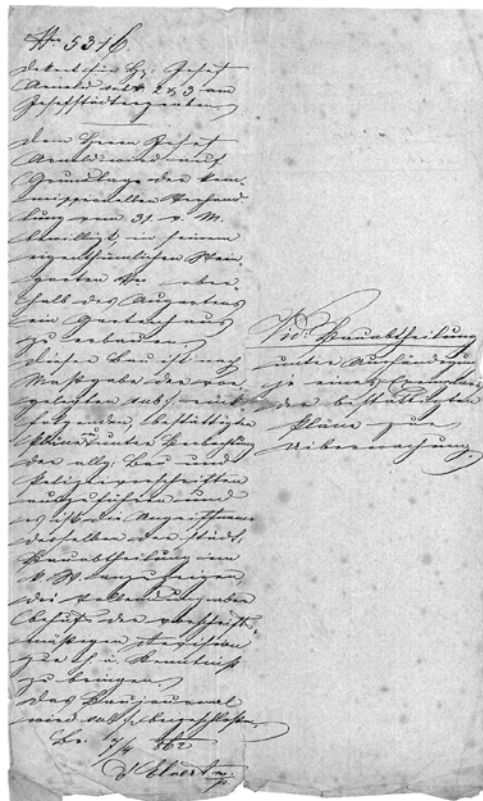
Vila Karla Kaisera na Černopolní 39 (Huterova 30); Josef Arnold, 11. dubna 1860.
Uloženo v Archivu města Brna, fond U 9 Sbirka map a plánů 1645–2000, sign. IVh/917-918.

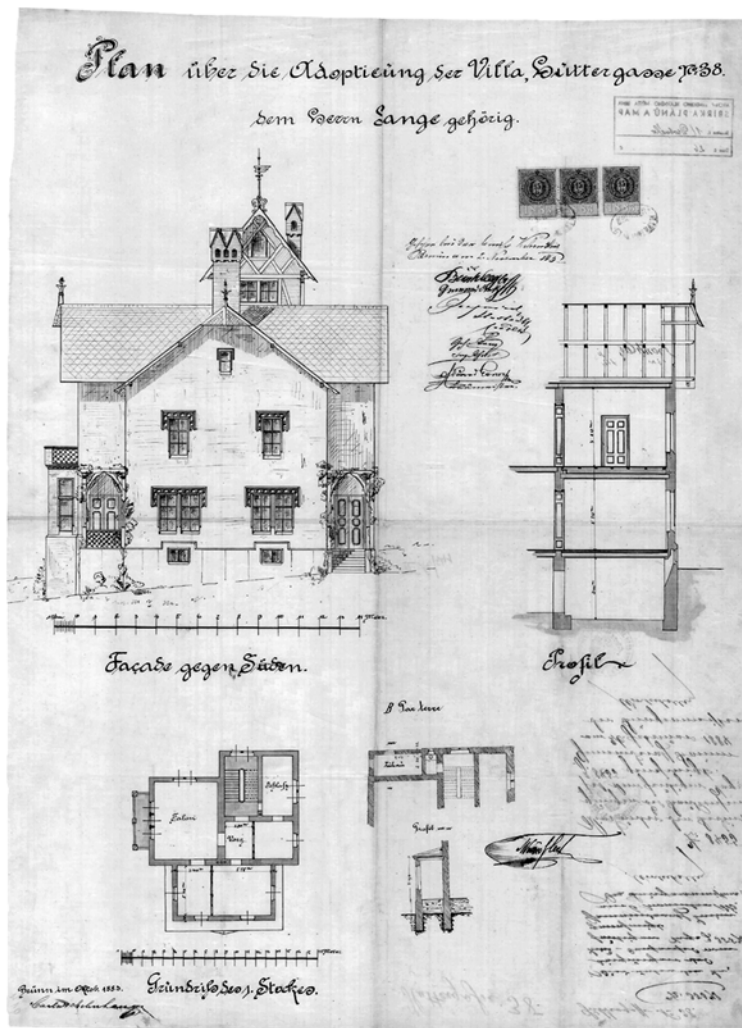
Vila Josefa Arnolda na Drobného 26 (Huterova 38); půdorys sklepa, přízemí, patra a krovu; Josef Arnold, 26. března 1862.
 Uloženo v Archivu města Brna, fond U 9 Sběrka map a plánů 1645–2000, sign. IVh/537-542.

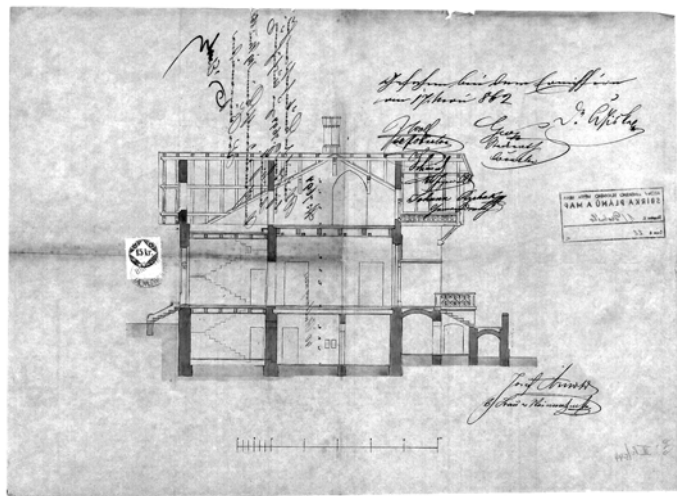
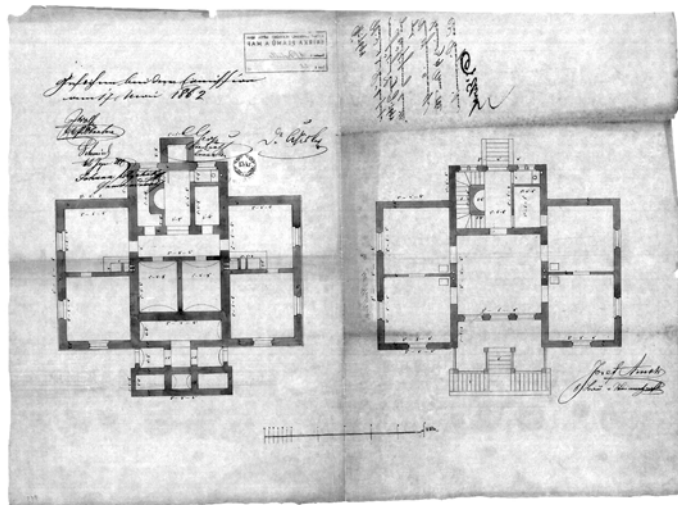
Vila Josefa Arnolda na Drobného 26 (Huterova 38);
řez, Josef Arnold, 26. března 1862.
Uloženo v Archivu města Brna, fond U9
Sbírka map a plánů 1645–2000, sign. IVh/537-542.

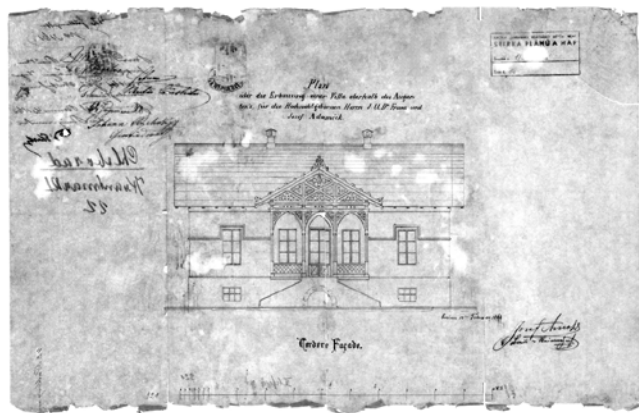
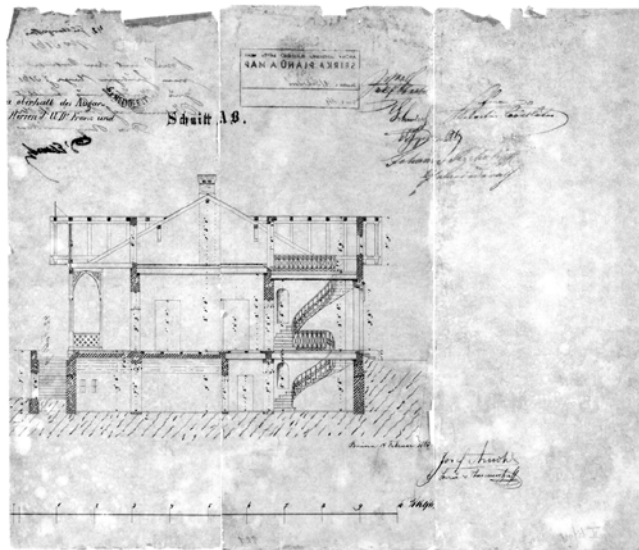
Povolení pro Josefa Arnolda ke stavbě „pavilónu“
nad Lužánkami ze 7. dubna 1862.
Uloženo v Archivu města Brna, fond U9
Sbírka map a plánů 1645–2000, sign. IVh/537-542.

Vila Josefa Arnolda na Drobného 26 (Huterova 38); návrh adaptace vily datovaný v říjnu 1883 (nerealizováno); stavebník Carl Lange; autor neznámý (Carl Schuhang?). Uloženo v Archivu města Brna, fond U 9 Sběrka map a plánů 1645–2000, sign. IVH/537-542.

Vila Karla Giskry na Drobného 28 (Huterova 40);
 půdorys sklepa a přízemí a řez, Josef Arnold, 17. května 1862.
 Uloženo v Archivu města Brna, fond U9 Sbirka map a plánů 1645–2000, sign. IVh/543-544.

Vila Franze a Josefa Adamčkových na Drobného 30-Schodová 14 (Huterova 42);
 řez a zahradní průčelí, Josef Arnold, 14. února 1863.
 Uloženo v Archivu města Brna, fond U 9 Sbíрка map
 a plánů 1645–2000, sign. IVh/921 (909, 1000).

*Arnoldova vila, průčelí do ulice Drobného a zahradní
průčelí se vstupem do domu; současný stav.
Foto Dagmar Černoušková 2009.*

*Arnoldova vila, detail schodišťového zábradlí a ostění dveří v interiéru; současný stav.
Foto Pavel Borský 2009.*

*Arnoldova vila, detaily štukové výzdoby stropů v přízemí domu; současný stav.
Foto Pavel Borský 2009.*

*Arnoldova vila, dveřní a okenní kliky identické s klikami dveří a oken
ve vlastní vile Dušana Jurkoviče v Brně-Žabovřeskách; současný stav.
Foto Dagmar Černoušková 2009.*

Die Arnold-Villa oberhalb des Augartens Die erste Villenkolonie in Brünn

Dagmar Černoušková

Im Jahre 1860 begann die Urbanisation des Stadtviertels Černá Pole. Der gezogene Kamm über dem Park Lužánky (Augarten), der als Belvedere bezeichnet wurde, war bis Mitte des 19. Jahrhunderts loser Bestandteil des Augartens und öffentliche Grünanlagen gingen dort fließend in private Gärten über. Auf diesen mit Weinrebe und Obstbäumen bepflanzten Parzellen entstand die älteste Villenkolonie in Brünn. Die Villen im Raum zwischen der Drobného-Straße (einst Huttergasse, später Parkstraße) und der Černopolní-Straße (Schwarzfeldgasse) wurden durch den Brüunner Baumeister Josef Arnold nach dem urbanistischen Konzept von Heinrich Ferstel, einem der Hauptarchitekten der Wiener Ringstraße erbaut.

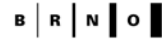
Als erste wurde die Villa Kaisers (Plan aus dem 11. April 1860) in der Černopolní-Straße 39 (ursprünglich Huttergasse 30) erbaut. In den Jahren 1897–98, als das Haus im Besitz des Baumeisters Josef Jelinek war, wurde es erweitert und zu seiner Dominante wurde der asymmetrisch situierte Treppenturm. Der zweite Bau war die eigene Villa des Baumeisters Josef Arnold (Plan aus dem 26. März 1862) in der Drobného-Straße 26 (Huttergasse 38), als dritte folgte die Villa des Brüunner Bürgermeisters Karl Giskra (Plan aus dem 17. Mai 1862) in der Drobného-Straße 28 (Huttergasse 40) und die letzte war die heute schon abgerissene Villa der Advokaten Franz und Josef Adamčík (Plan aus dem 14. Februar 1863) in der Drobného-Straße 30 – Schodová-Straße 14 (Huttergasse 42). Die Brüunner Zeitung berichtete über die Villenkolonie oberhalb des Augartens am 31. März 1862: *„Auf den Schwarzen Feldern werden sich in nächster Zukunft mehrere prächtige Villen erheben. So wird zuerst Hr. Baumeister Arnold auf dem ihm gehörigen Grunde eine Villa erbauen, und seinem Beispiele sollen auch die Herren Dr. Adamčík und Dr. Giskra zu folgen gesonnen sein.“* Bereits am 17. Mai 1862 erschien in der Zeitung die Nachricht: *„Villa des Hrn. Arnold in den schwarzen Feldern nächst dem Augarten ist bereits bis zur Aufsetzung des Dachstuhles gediehen.“* Es ist also offensichtlich, dass spätestens bis Ende Sommer 1862 der Bau fertig war.

Josef Arnold mit Ehefrau Katharina besaßen das Haus fast 21 Jahre lang. Im März 1909 ging die Villa in den Besitz von Cecilie Hože, Ehefrau des Brüunner Advokaten und Teilhabers der Maloměřicer Ziegel- und Zementfabrik Kornelius Hože über. Das Ehepaar Hože führte wohl in der Jahren 1909–1915 die Erweiterung und Herrichtung der Villa im Geiste

von Art Deco mit Elementen des Jugendstils durch – siehe das Treppengeländer, die Holzverkleidung der Fenster und Türe, den Deckenstuck, das Pflaster usw. Zu damaligen technischen Standarden gehörten z.B. Fenster mit dem Schließmechanismus der Ventilationsflügel, Außenholzrollos mit innerer Riemensteuerung, dekorative gusseiserne Radiatoren. Die meisten angeführten Elemente sind bisher im authentischen Zustand erhalten und voll funktionsfähig. Pläne dieser Herrichtungen und damit die genaue Datierung und der Autor konnten nicht festgestellt werden. Der stilformale Ausdruck evoziert jedoch eindeutig die Periode knapp vor dem ersten Weltkrieg. Erwähnenswert ist die Anwendung des analogen Typs der Messingtür- und Fensterklingen im Hauptsalon und anliegenden Zimmern im Erdgeschoss, die mit diesen Elementen in der eigenen Villa des Architekten Dušan Jurkovič in Brünn-Žabovřesky aus dem Jahre 1906 ganz identisch sind. Von dem ursprünglichen Bau aus dem Jahre 1862 wurde der „Arnold-Turm“ aus Fachwerk erhalten.

Bemerkenswert sind auch kulturell-historische Zusammenhänge. Der Bauherr und erste Besitzer der Villa war einer der vornehmen Gestalter der Brünner Architektur des 19. Jahrhunderts, Baumeister Josef Arnold. Die letzte Besitzerin Cecílie Hože, geb. Löw-Beer, stammte aus der Familie der bedeutenden Brünner Industriellen. Sie war die Schwester von Alfred Löw-Beer, Vater von Grete Tugendhat und damit ihre direkte Tante. Grete Tugendhat ließ sich im oberen Teil des Grundstücks seiner Eltern (in der Sichtweite der ehemaligen Villa Arnolds) in den Jahren 1929–1930 ein Einfamilienhaus erbauen, das zu einem der berühmtesten Villenbauten der Welt wurde. Angehörige der Familien Löw-Beer und Tugendhat besaßen und bewohnten im frühen 20. Jahrhundert in der nächsten Umgebung mehrere Immobilien (in Drobného-, Černopolní-, Antonína Slavíka-Straße) und beteiligten sich also im gewissen Maße an der „Kultivation“ dieses Stadtteils.

Ab 1952 beherbergt die ehemalige Arnold-Villa einen Kindergarten, der zu den ältesten in Brünn gehört. Mit Zeitabstand ist festzustellen, dass diese Nutzung der Villa eine glückliche Wahl war, die darüber hinaus mit dem Charakter des sie umgebenden Residenzviertels übereinstimmt. Bestandteil des Objekts war und ist ein ausgedehntes Grundstück. Der Garten, in welchem die Arnold-Villa „versteckt“ ist, weist den Charakter eines Waldparks mit Obstbäumen im oberen Teil auf. Er ist für die Bedarfe des Kindergartens hergerichtet und Kinder verbringen dort ihre Freizeit.

A VŮBEC...

UTAJENÝ SBORNÍK MILENĚ FLODROVÉ K 75. NAROZENINÁM

K VYDÁNÍ PŘIPRAVILY JANA ČERMÁKOVÁ, RADANA ČERVENÁ,
HANA JORDÁNKOVÁ, IRENA LOSKOTOVÁ, JITKA ŠIBÍČKOVÁ

Vydalo Statutární město Brno, Archiv města Brna
(Přední 2, 618 00 Brno, amb@brno.cz) roku 2010

Odpovědný redaktor: PhDr. František Novák
Jazykové korektury: Mgr. Jana Čermáková, PhDr. Helena Kneselová

Design a typografie: Jakub Rejlek, www.mirabo.cz
Tisk: Arch – polygrafické práce, spol. s r. o., Charbulova 3a, 618 00 Brno

Náklad: 500 ks
Vydání první

ISBN: 978-80-86736-18-1